

Informacja o rozmiarach i kierunkach emigracji z Polski w latach 2004 – 2007

Wprowadzenie

Emigracja Polaków za granicę, począwszy od 2004 roku przybrała duże rozmiary, jednocześnie zmieniły się kierunki wyjazdów, co jest związane z wejściem Polski do Unii Europejskiej oraz otwieraniem kolejnych rynków pracy¹.

Po raz pierwszy w 2003 roku, tj. jeszcze w okresie akcesyjnym Polski do UE, upowszechnione zostały wyniki spisu ludności 2002, które wyraźnie wskazywały na dużą liczbę Polaków przebywających czasowo za granicą w 2002 roku, w krajach określanych wówczas krajami docelowej emigracji Polaków. Według wyników ostatniego spisu ludności w maju 2002 roku przebywało za granicą 786 tys. mieszkańców Polski, z czego ponad 626 tys. przez okres co najmniej 12-tu miesięcy, a zatem grupa tych osób posiadała już wówczas status rezydenta innego kraju. Należy przypomnieć, że w 2002 roku najwięcej Polaków przebywało w takich krajach europejskich jak: Niemcy (294 tys.), Włochy (39 tys.), Wielka Brytania (24 tys.) oraz Francja (prawie 21 tys.), zaś poza Europą – w USA (158 tys.) oraz w Kanadzie (29 tys.).

Kierunki emigracji zagranicznych, jakie obserwujemy począwszy od maja 2004 roku są jednoznacznie uzależnione od rynków pracy w poszczególnych krajach członkowskich UE. Od początku naszego członkostwa w Unii dla Polaków były otwarte trzy rynki pracy: w Wielkiej Brytanii, Irlandii oraz w Szwecji. Kolejne rynki pracy otworzyły następujące kraje: Hiszpania, Portugalia, Finlandia oraz Grecja (od 1-go maja 2006 r.), od 31 lipca 2006 r. – Włochy oraz od 1-go maja 2007 – Niderlandy. 1 listopada 2007 roku rząd Luksemburga udostępnił rynek pracy dla obywateli polskich, w tym samym okresie niemieckie władze bez żadnych ograniczeń otworzyły rynek pracy dla polskich inżynierów – specjalistów od budowy maszyn i pojazdów oraz elektrotechników, jak również wprowadziły ułatwienia dla

¹ Informacje o rozmiarach emigracji zagranicznych Polaków, jakie były upowszechniane przez GUS przed 2006 r., dotyczyły przede wszystkim wyjazdów na stałe oraz w niewielkim zakresie danych o wyjazdach czasowych, ale tylko takich, które były udokumentowane w systemie ewidencji ludności.

zagranicznych absolwentów niemieckich uczelni przy poszukiwaniu pracy po uzyskaniu dyplomu. Z dniem 1 lipca 2008 roku zostały zniesione również wszystkie ograniczenia w dostępie do rynku pracy dla Polaków we Francji. Pozostałe kraje 15-ki tj. Austria, Belgia i Dania z uwagi na wyczerpywanie się zasobów rodzimej siły roboczej w określonych zawodach i specjalizacjach – również zaczynają wprowadzać ułatwienia w dostępie do pracy dla cudzoziemców pochodzących z obszaru Wspólnoty.

Wyniki szacunku

Aktualnie GUS przedstawia po raz drugi od czasu wejścia Polski do Unii Europejskiej – szacunek rozmiarów i kierunków emigracji zagranicznych Polaków (p.tabl.1). Szacunek ten określa tzw. zasoby imigracyjne w poszczególnych krajach unijnych, tj. liczbę Polaków, którzy przebywali czasowo w tych krajach w końcu roku – w latach 2004-2007. W październiku 2007 r. przedstawiony został pierwszy szacunek uwzględniający lata 2004-2006.

Przedstawiane szacunki rozmiarów emigracji z Polski dla lat 2004-2007 dotyczą zasobów migracyjnych i nie mogą być sumowane w latach. Szacunki emigracji opracowane przez GUS z założenia nie obejmują emigracji sezonowych Polaków, które z uwagi na czas ich trwania – najczęściej do trzech miesięcy – w większości krajów Wspólnoty podlegają uproszczonym procedurom formalno-prawnym lub w ogóle nie są rejestrowane².

Prezentowana tabela zawiera szacunkowe dane dla krajów „starej UE-15 krajów” (poza Luksemburgiem) oraz spośród nowych krajów UE te, w których przebywa powyżej 3 tys. mieszkańców Polski. Z krajów nie należących do UE pokazano Norwegię (obszar EEA), która staje się ważnym kierunkiem polskiej emigracji. Dane za 2007 r. dotyczą liczby osób przebywających czasowo za granicą powyżej 3 miesięcy, natomiast dane do 2006 r. obejmują osoby przebywające czasowo powyżej 2 miesięcy. Zmiana jest podyktowana faktem, że bieżące polskie badania statystyczne, na których m.in. oparto szacunek uwzględniają okres nieobecności powyżej 3 miesięcy³. Należy podkreślić, że różnice wyników tych badań wynikające ze zmiany kryterium okresu nieobecności są jednak bardzo niewielkie i dane te mogą być porównywane w czasie

² Liberalizacja dostępu do europejskich rynków pracy po 1 maja 2004 r. spowodowała rejestrowanie się wielu Polaków, którzy już wcześniej przebywali (najczęściej pracując w szarej strefie) w wielu krajach UE. Niestety brak jest rzetelnej informacji o skali tego zjawiska, a zatem niezwykle trudne będą do oszacowania strumienie emigracji, jakie miały miejsce począwszy od 2004 roku.

³ Kryterium czasowe powyżej 3 miesięcy zostało wprowadzone do badań statystycznych w 2006 roku w związku z nowelizacją *Ustawy z dn. 14 lipca 2006 o wjeździe na terytorium RP, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich UE i członków ich rodzin (Dz.U.06.144.1043 z póź. zm.)*

Tabl.1. Emigracja z Polski na pobyt czasowy w latach 2004-2007^a
(stan w końcu roku)

Kraj przebywania	Liczba emigrantów w tys.				
	NSP 2002 ^b	2004	2005	2006	2007
Ogółem	786	1 000	1 450	1 950	2 270
Europa	461	770	1 200	1 610	1 925
w tym:					
Unia Europejska (27 krajów)^c	451	750	1 170	1 550	1 860
w tym:					
Austria	11	15	25	34	39
Belgia	14	13	21	28	31
Cypr	4
Dania	17
Finlandia	0,3	0,4	0,7	3	4
Francja	21	30	44	49	55
Grecja	10	13	17	20	20
Hiszpania	14	26	37	44	80
Irlandia	2	15	76	120	200
Niderlandy	10	23	43	55	98
Niemcy	294	385	430	450	490
Portugalia	0,3	0,5	0,6	1	1
Republika Czeska	8
Szwecja	6	11	17	25	27
Wielka Brytania	24	150	340	580	690
Włochy	39	59	70	85	87
Kraje spoza Unii Europejskiej	10	20	30	60	65
w tym:					
Norwegia	36

a Dane dotyczą liczby osób przebywających za granicą czasowo: dla lat 2002-2006 – powyżej 2 miesięcy, dla 2007 r. – powyżej 3 miesięcy.

b Po rozszacowaniu liczby emigrantów o nieustalonym kraju czasowego pobytu liczba emigrantów przebywających w krajach Europy wynosi 547 tys., w krajach UE - 535 tys.

c Do 2006 r. 25 krajów

Ze względu na różne systemy ewidencjonowania przepływów migracyjnych oraz dostępne dane administracyjne, rzadziej statystyczne (tak w Polsce, jak i w poszczególnych krajach członkowskich UE) wyniki szacunku opracowanego przez GUS powinny być traktowane jako przybliżone. Dodatkowym utrudnieniem przy szacowaniu danych dla poszczególnych krajów jest fakt, że wiele osób po opuszczeniu Polski zmienia kraj przebywania, wyjeżdżając np. z Wielkiej Brytanii do Norwegii lub innego kraju – bardziej atrakcyjnego pod względem oferowanych wynagrodzeń czy dostępu do szerszych świadczeń społecznych.

Szacuje się, że w końcu 2007 roku poza granicami Polski przebywało czasowo ok. 2270 tys. osób, tj. o 320 tys. więcej niż w 2006 r. (ok. 1950 tys.) – mieszkańców naszego kraju, przy czym ponad 1925 tys. w Europie (ok. 1610 tys. w 2006 roku). Zdecydowana większość emigrantów z Polski przebywała w krajach członkowskich UE – ok. 1860 tys. w 2007 r. i liczba ta zwiększyła się o 310 tys. w ciągu tylko jednego roku. Liczba polskich emigrantów w krajach UE w 2007 r. była ponad dwukrotnie większa w stosunku do początkowego okresu naszego członkostwa w UE. Szacunek ten uwzględnia także tych Polaków, którzy od dłuższego czasu przebywali poza granicami Polski, w tym w krajach UE, bez względu na ich status pobytu. Pomimo kolejnego zwiększenia skali emigracji, wyraźnie zmniejszyła się jej dynamika.

Wśród krajów docelowej emigracji Polaków po wejściu Polski do Unii Europejskiej nadal zdecydowanie wyróżniają się Wielka Brytania oraz Niemcy, przede wszystkim ze względu na skalę zjawiska. Szacuje się, że w końcu 2007 roku w Wielkiej Brytanii przebywało ok. 690 tys. emigrantów z Polski, zaś w Niemczech – ok. 490 tys.; kolejne miejsca zajmują: Irlandia – ok. 200 tys. i Niderlandy – ok. 98 tys. (dzięki otwarciu swojego rynku pracy dla Polaków, Niderlandy przesunęły się „w górę” w hierarchii krajów, do których najczęściej wyjeżdżają Polacy (czwarte miejsce w 2007 r.). Jednocześnie ze względu na skalę zjawiska emigracji oraz dynamikę jej rozwoju należy wyróżnić Irlandię (w stosunku do 2002 r. zaobserwowano 100-krotny wzrost liczby emigrantów, a w okresie 2004-2007 – wzrost 13-krotny) oraz Wielką Brytanię (wzrost prawie 30-krotny w porównaniu do 2002 r. oraz 4,5-krotny – w porównaniu do 2004 r.).

Szacuje się, że ok. 50% emigrujących Polaków przebywa za granicą co najmniej 12 miesięcy. Osoby te zaliczane są do emigrantów długookresowych i powinny być uwzględnione w stanach ludności poszczególnych krajów. GUS wkrótce po raz pierwszy upowszechni szacunek ludności rezydującej w Polsce wg stanu w dniu 31 grudnia 2007 r.

Zdecydowana większość polskich emigrantów przebywa za granicą w związku z pracą, aczkolwiek wraz z upływem czasu zwiększa się liczba osób – członków rodzin polskich emigrantów, pozostających na ich utrzymaniu (małżonkowie, dzieci). Osoby, które wyjechały w okresie od maja 2004 r. do końca 2006 r. w 80-90% przypadków przebywały za granicą podejmując pracę lub jej poszukując.

Jednym z ważnych źródeł informacji o emigrujących w związku z pracą Polakach są raporty, opracowane przez b. Ministerstwo Gospodarki i Pracy⁴ oraz Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej⁵.

⁴ Informacja w sprawie zatrudnienia obywateli polskich w innych państwach członkowskich UE/EOG oraz obywateli UE/EOG w Polsce; Raport b. Ministerstwa Gospodarki i Pracy, październik 2005

Źródła danych o emigracji Polaków za granicę

Przy szacowaniu emigracji czasowej korzystano z różnych źródeł. Podstawą szacunków były wyniki powszechnego spisu ludności 2002. Do oszacowania liczby emigrantów z Polski przebywających czasowo powyżej 3 miesięcy (do 2006 r.– powyżej 2 miesięcy) za granicą zostały wykorzystane zarówno źródła krajowe jak i zagraniczne.

Wśród źródeł krajowych należy wymienić:

1. Wyniki Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), które pokazują trend i główne kierunki emigracji. Należy podkreślić, że z wyników badania nie można korzystać wprost, ponieważ nie odzwierciedla ono w pełni skali zjawiska (próba gospodarstw domowych objętych badaniem jest zbyt mała do badania migracji zagranicznych, ponadto badanie BAEL nie obejmuje wszystkich grup migrantów, np.: osób, które wyemigrowały z całymi rodzinami, emigrantów - osób tworzących jednoosobowe gospodarstwa domowe - zamieszkałych samodzielnie itp. Tym niemniej wyniki tego badania stanowią podstawowe źródło danych o polskich emigrantach;
2. Badanie ludności nieobecnej w związku z wyjazdem na pobyt czasowy za granicę – przeprowadzane przez GUS według stanu z 31 grudnia każdego roku. Badanie obejmuje wyłącznie te osoby, które formalnie – w miejscu swojego zamieszkania lub przebywania - zgłosiły swój wyjazd na pobyt czasowy za granicę. Badania te nie odzwierciedlają skali zjawiska, ale dobrze obrazują trendy i strukturę emigracji według krajów emigracji;
3. Dane Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej o liczbie zezwoleń wydanych Polakom na pracę w poszczególnych krajach.

Analizując dane z raportów MPiPS, dotyczące podejmowania pracy przez Polaków przebywających za granicą należy mieć na uwadze następujące okoliczności:

- a) dane o podejmowanej pracy nie obejmują pracy niezalegalizowanej,
- b) dane na temat liczby osób, które w określonym okresie otrzymały zezwolenie na pracę lub ją podjęły, nie oznaczają faktycznej i stałej obecności takiej liczby pracowników – znaczna część zatrudnienia Polaków ma charakter sezonowy lub krótkookresowy, a opuszczanie zagranicznych rynków pracy nie jest rejestrowane,
- c) znacząca liczba Polaków może pracować na podstawie zezwoleń udzielonych przed 1 maja 2004 r. lub też nie jest zobowiązana do uzyskiwania zezwoleń ze względu na wcześniejsze dopuszczenie do rynku pracy na okres co najmniej 12 miesięcy,

⁵ Informacja w sprawie zatrudnienia obywateli polskich w innych państwach Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Szwajcarii oraz obywateli państw EOG w Polsce; Raporty Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, kwiecień 2007 oraz kwiecień 2008

- d) obowiązująca w stosunkach z niektórymi państwami swoboda przepływu pracowników oznacza brak zezwoleń na pracę, a tym samym brak jest wówczas ścisłej ewidencji zatrudnienia cudzoziemców.

Wśród zagranicznych źródeł danych należy wymienić źródła administracyjne, rejestry oraz statystykę lustrzaną (głównie Niemcy).

Dane krajów przyjmujących emigrantów z Polski pochodzą z różnych rejestrów i z badań statystycznych, a w szczególności z:

- a) Home Office Wielkiej Brytanii – dane o liczbie osób zarejestrowanych w Worker Registration Scheme (WRS) oraz dane o liczbie osób posiadających numer ubezpieczenia (National Insurance Number)

Specyfika systemu nie pozwala na dokładne określenie liczby Polaków przebywających w Wielkiej Brytanii ze względu na to, iż z WRS nie są „zdejmowane” z rejestru osoby, które zakończyły pracę lub wyjechały z tego kraju. Nie wiadomo też, ile osób nie dopełnia obowiązku rejestracji. Dlatego też dane z WRS pozwalają jedynie na wskazanie tendencji w zatrudnieniu pracowników z nowych państw członkowskich;

- b) rejestrów cudzoziemców, którzy uzyskali prawo pobytu w danym kraju oraz z rejestrów ubezpieczeń;
- c) statystyki lustrzanej Niemiec i innych krajów, uwzględniającej niekiedy nieporównywalne w pełni definicje migranta;
- d) stron urzędów statystycznych krajów prezentujących dane o emigracji (Norwegia, Dania)

Wobec bardzo różnorodnych źródeł danych – zarówno administracyjnych jak i statystycznych – dostarczających bardzo różnych informacji, ustalenie rzeczywistych rozmiarów migracji jest niezwykle trudne. W poszczególnych krajach istnieje wiele systemów ewidencjonowania przepływów migracyjnych, przy czym systemy te nie obejmują wszystkich imigrantów, a jednocześnie często obejmują tych, którzy już opuścili kraj emigracji, przemieszczając się do innych krajów członkowskich Wspólnoty, które jako kolejne otwierały swoje rynki pracy lub łagodziły zbyt restrykcyjne przepisy dotyczące zatrudniania cudzoziemców. Mając na uwadze złożoność zjawiska i trudność jego obserwacji – należy bardzo ostrożnie analizować zmiany skali i kierunków emigracji czasowych Polaków, jakie miały miejsce w ostatnich latach.